

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Александра Стефанова Иванова, ВСУ „Л. Каравелов”

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научно направление: 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика) на тема:

ВЪЗПИТАТЕЛНО-ТЕРАПЕВТИЧНИ АСПЕКТИ НА ФОТОГРАФИЯТА

докторант: РУСАНА ГЕОРГИЕВА ГАДЖАНОВА

научен ръководител: доц. д-р Владислав Господинов

Русана Гаджанова е бакалавър по „Социална педагогика - работа с деца и юноши“ (СУ „Св. Кл. Охридски“, 2000), магистър по „Клинична психология“ (ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, 2004), специалист по „Социална психология“ (СУ „Св. Кл. Охридски“, 2003) и дипломиран арт терапевт (НБУ-ЦППО, 2016). Докторантурата ѝ се осъществява в СУ „Св. Кл. Охридски“, към катедра „Теория на възпитанието“, където е отчислена с право на защита. Участва в множество проекти, семинари и обучения, член е на СУБ, секция „Педагогика и психология“ от 2024 г., както и на Дружеството на психолозите в България от 2005 г. Като специалист в сферата на социалните дейности, образованието, психологията и арт терапията работи от 15 години. От 2024 г. е назначена като асистент в СУ „Св. Кл. Охридски“ към катедра „Социална педагогика и социално дело“. В обобщение мога убедено да направя извод, че докторантката има отлична теоретична подготовка и богат практически опит в полето, в което разработва дисертационния си труд.

Актуалност на проблематиката на дисертационния труд

Превръщането на фотографията в последните десетилетия в основен комуникационен език (в положителните и отрицателните аспекти на това явление), я дефинират като мощен и донякъде непредсказуем фактор по отношение на възпитателните и терапевтичните ѝ функции. След като наблюдаваме ефектите върху това въздействие по отношение на младите хора, но и върху все по-широка аудитория, следва да се замислим относно реализирането на по-голямо количество научни изследвания по темата. Настоящият труд се заема с нелеката задача да постави въпроси и да получи отговори по теоретично-приложен път, в каква степен влиянието на фотографията може да бъде използвано по креативен и ефикасен начин при формирането на представи, художествен вкус, повишаване на уменията за себепознание, себеизразяване и уменията за взаимодействие с другите. Осъществените етапи на изследването в неговото многообразие, направените изводи и обобщения относно научната и приложна полезност на постигнатите резултати, потвърждават на практика високата научно-приложна актуалност на поставения проблем.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение, библиографска справка и приложения. В увода Русана Гаджанова обосновава актуалността на разглежданата проблематика и извежда най-значимите елементи за изследването.

В Първа глава докторантката разглежда теоретично предпоставките за използването на фотографията и нейните възпитателно-терапевтични аспекти. Развитието на фотографията като средство за документиране, но и за въздействие с художествена цел, е подкрепено от изследванията по темата на множество автори, идващи от различни философски парадигми. Широкият прочит на литературата по въпроса обективизира значението на фотографията и разкрива в пълнота нейните възможности. Проследени са възпитателните измерения на изкуството и фотографията, както и нейният проективен и терапевтичен потенциал. Сред теоретичните проучвания на докторантката могат да се отличат коректните позовавания както на световно известни автори, така и на български изследователи по темата. Изяснявайки убедително предпоставките за превръщането на фотографията в съвременното в основна изразна и информационна медия, авторката логично извежда необходимостта от осъществяване на методични и целенасочени изследвания върху възпитателно-терапевтичните ѝ функции.

Втора глава представя дизайна на експерименталния модел, който докторантката апробира. В началото на главата е изведена обширната понятийна рамка, с която работи изследването (с.78-115). Необходимостта от обстойно изясняване на понятията е обусловено от подчертаната мултидисциплинарност на дисертационния труд. Докторантката формулира коректно и логично хипотези, цели и задачи на изследването, методологията на изследването, планираните дейности, както и очакваните резултати. Тук следва да се отбележи, че възпитателно-терапевтичните аспекти на фотографията са проследени при консултативната практика в присъствена и дистанционна форма.

В Трета глава докторантката представя емпиричната част в индивидуален и групов формат, анализира събраните и обобщени данни от изследването, формулира изводи и резултати. Много добро впечатление прави подбора на фототерапевтичните техники, с които се провежда програмата в различните формати. Представени са по-известни техники като „Метафоричен автопортрет“ и др., но и не толкова популярни (пр. „Обект и неговата сянка“, с.164-167), както и приложението на авторската модификация на техниката „Брегове“ (с.168). Следва да се отбележи мекият подход при провеждането на процеса от страна на Русана Гаджанова, липсата на предпоставени очаквания и съблюдаването на уважение към прозренията на участниците в изследването по отношение на личните им теми.

В ателието за групова работа с фотография, докторантката отбелязва, че фокусът по-скоро попада върху възпитателния, отколкото терапевтичен ефект. Участниците са ученици от ПГО „Княгиня Мария-Луиза“ и 144 СУ „Народни будители“ в гр. София, а темите във фотоателиетата са насочени към дейности по самонаблюдение, рефлексия, себеизразяване

и себезаявяване, на взаимодействие с възпитателни и самовъзпитателни елементи. Докторантката реализира успешен опит върху разкриването на вътрешните връзки между изкуство, философия, психология, социология, педагогика и други хуманитарни и социални науки чрез прилагане на фотографията. По този начин знанията и уменията на учениците се допълват и надграждат. Основните инструменти за провеждане на изследването са въпроси за фокус група с учители, анкетна карта 1 и 2 (за ученици и участници във фотоателието). И тук докторантката подбира внимателно подходящи за участниците в експеримента техники – проективен процес с готови изображения, фото разказ, портретна снимка, „Мост“ и други, които отговарят на темите, валидни за юношеската фаза, съгласно теорията на Лоуенфелд относно етапите на развитието на изобразителната дейност. Резултатите от проведеното изследване сочат недвусмислено повишаване на уменията за себепознание, себеизразяване и себеизява, уменията за взаимодействие с другите и по-висока удовлетвореност на взаимодействието и взаимоотношенията. Емпирично е доказана връзката между възпитателно-терапевтичното приложение на фотографията, развитието на художествените възприятия и социализацията на младите хора.

В заключителната си част, дисертационният труд отново прехвърля мост към хуманистичното разбиране за човека като личност, стремяща се да стане себе си, като основа за разработката и апробацията на приложния модел. Заключение то подходящо систематизира основните изводи, извлечени концептуално и до голяма степен емпирично в хода на проведеното изследване. Библиографията е представена от 200 източника. Източниците са посочени коректно и в пълнота.

Научнотеоретични и практико-приложни приноси на дисертационния труд

В дисертационния труд логично са изведени четири приноса, от които предоставянето на систематизирана теоретична обосновка за приложение на фотографията в нейните възпитателно-терапевтични аспекти може да се разглежда като научнотеоретичен, докато останалите три имат по-скоро практико-приложен характер:

- Предлага структуриран модел за работа чрез фотография за себепознание, развиване на умения и (само)възпитание, който представя действено-процесуалната страна на възпитателно-терапевтичните аспекти на фотографията.
- Работата с предложената програма или елементи от нея може да обогати практиката на различни специалисти в педагогическата, социалната и други сфери с нов инструмент.
- Дисертационният труд насочва изследователския фокус към различни от популярните употреби на фотографията (за забавление, за информиране и др.), които не са достатъчно проучвани у нас досега.

От тях бих искала да отлича апробирането на структуриран модел за работа чрез фотография, който несъмнено притежава потенциала да се превърне в популярен инструмент и да навлезе широко в практиката на различни специалисти от педагогическата, социалната, консултативната и други сфери. Прилагането на модела с млади хора, живеещи и учещи в чужбина, които споделят за тревожни и негативни преживявания, свързани със

социална изолация, има безспорен практико-приложен принос и онаглеждава положителното им повлияване от приложението на фототерапевтичните техники.

Автореферат

Представеният автореферат напълно отговаря на изискванията и представя адекватно съдържането на дисертационния труд в отделните му части, както и научните му приноси. Обемът обхваща 48 страници, в допълнение с 4 страници лични публикации и използвана литература от докторантката.

Публикации по темата на дисертацията

Докторантката е представила три публикации към дисертационния труд, които засягат както терапевтичните аспекти на фотографията, така и арттерапевтичната практика при работата с клиенти, преживяващи кризисни житейски ситуации. В научните приноси на Русана Гаджанова следва да се отбележат още още три статии под печат в научни сборници и списания, както и две участия във вече публикувани сборници (2019, 2021). Оттук следва да се направи заключението, че докторантката систематично развива публикационна дейност и участва в научни форуми, пряко свързани с изследователската ѝ работа. Актуалността на проблематиката далеч надхвърля целите и поставените задачи на дисертационния труд. Това е изследователско поле, чийто потенциал смятам, ще продължи да се развива успешно в бъдеще от докторантката.

Препоръки, въпроси

Фототерапията е представена от докторантката като дял на арт терапията. Това безспорно е така, защото тя е плод на визуалните изкуства, част от които несъмнено е фотографията. Следва да се отбележи обаче, че от 25 години насам в повечето европейски страни ясно са забелязва еманципиране на специалността и изучаването ѝ в отделни програми в повечето университети, които дипломират специалисти в сферата на арт терапията. Това провокира въпроса, навременен ли е този момент за нейното отделяне от лоното на арт терапията в България според докторантката, отчитайки степента на нейното въздействие и популярност?

Заключение

Дисертационният труд на Русана Гаджанова отговаря изцяло на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. Впечатление правят професионалната ангажираност към изследваната проблематика, задълбоченото познаване същността на изследователския проблем, високото равнище на умения за теоретичен анализ, както и творческият подход към създаването на структуриран модел за работа чрез фотография за себепознание, развиване на умения и (само)възпитание, който на практика се явява от ключово значение за изясняване възпитателно-терапевтичните аспекти на фотографията. Качеството на дисертационния труд се допълва от коректен анализ и интерпретация на

изследователските резултати. Емпиричните изследвания на докторантката могат да послужат за разработката на следващи проучвания по темата.

Това ми дава основание да поставя висока оценка на дисертационния труд и да предложа на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Русана Георгиева Гаджанова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика).

17.03.2025 г.

Автор на становището:.....

доц. д-р Александра Иванова